

ERR kasutab oma veebilehtedel http küpsiseid. Kasutamist jätkates nõustute kõikide ERR-i veebilehtede küpsiste seadetega

SAIN ARU

LOEN VEEL

kultuur

Ülevaade. Teatriaasta 2024

Teater Ekspeditsioon "Leviatan" (lavastaja Lauri Lagle) Autor/allikas: Herkko Labi

TEATER

Karmen Rebane

Eile kell 14.00

Uuendatud: täna kell 13.20

Kuula artiklit 52 min

Kultuuriportaali seekordses teatriaasta ülevaates heidavad 24 teatrikriitikut ja -spetsialisti pilgu sellele, mis viimase 12 kuu jooksul publiku ette jõudis, ning üritavad sealt igaüks välja tuua kolm kõige meelegäavamad lavastust. Mõned piirdusid kolme lavastusega, teised tegid laiema kokkuvõtte, kuid spetsialistide hinnangute põhjal joonistuvad välja seekordse teatriaasta jõujooned.

Teatriaasta ülevaates osalesid Karin Allik, Madis Kolk, Andrei Liimets, Miina Pärn, Heili Lindepuu, Kaspar Gräzin, Christofer Kivipalu, Kaur Riismaa, Madli Pesti, Pille-Riin Purje, Keiu Virro, Auri Jürna, Tõnu Karjatse, Valle-Sten Maiste, Kristel Pappel, Karmo Mende, Jelena Skulskaja, Riina Oruaas, Peep Ehasalu, Andrus Karnau, Steven-Hristo Evestus, Jaak Allik, Kärt Kelder ja Greeta Võsu.

Karin Allik

Ekspeditsioon "Leviaatan"

Dramaturg Eero Epner, lavastaja Lauri Lagle

Minu teatriaasta tipplavastus, kus saab kokku lõpmatult palju kihte, mis on komponeeritud ühtaegu äärmise täpsuse ja mängulisusega. Ekspeditsioon ei väsi üllatamast, vaim on terav ja leek ere.

Ugala teater "Me peale ülalt jälle paistsid tähed"

Autor Roos Lisette Parmas, lavastaja Ringo Ramul

Ugala teater "Me peale ülalt jälle paistsid tähed" (lavastaja Ringo Ramul) Autor/allikas: Elena Koit

Üks omanäolisemaid suvelavastusi sel aastal, mille tehnilistel põhjustel katkenud esietendus sundis mind lavastust vaatama kahes osas, juunis ja augustis, ning tekitas seega täiesti ainulaadse tajukogemuse. Poolteist kuud elas see lavastus mu peas sürreaalse absurditeatrina, kuid teisel vaatamisel, mil õnnestus ära näha

ka teine ja kolmas vaatus, kujunes see nutikate metafooride ja publiku ajatajuga mängivaks käsitluseks vaimsest tervisest. Aasta parima kunstnikutöö poolest läheb siin "Leviaataniga" rebimiseks.

Kanuti Gildi Saal "Keskealine tantsuajalugu"

Autor ja lavastaja Mart Kangro

Ainulaadne vahevorm, mis paigutus kuhugi lavastuse ja *performance*'i vahele ning kus ärkasid minu jaoks taas ellu nii saalist kui ka ekraanilt nähtud Mart Kangro lavastused. Minimalistlik, täpne, vaimukas.

Madis Kolk

Kui üldises meediapildis ületab kultuur uudiskünnise enamasti näiteks "Rahamaa" ja "Kindlates kätes" mastaaipi ettevõtmiste müügiedu ja turundusaktsioonidega, siis seda enam tahaks esile tõsta väliselt mastaabilt väiksemaid, kuid seda intensiivsemaid kunstilisi kujundeid.

Ekspeditsioon "Leviaatan"

Dramaturg Eero Epner, lavastaja Lauri Lagle

Söön vist kohe oma sõnu, sest Ekspeditsiooni "Leviaatanist" ei pääse üle ega ümber, kuigi seegi vist "žanrilt suurlavastus". Siiski pean selle puhul tähelepanuväärseks, et laval on maailm, mis ehitub puhtalt kunstilistest taotlustest ja otsingutest. Tõsiasi, et lavastus võimaldab seoseid lavaväliste apokalüptiliste meeleoludega, kinnitab vaid kujundi kaalukust ja etendajate kohalolu, kuid ta ei ehita end üles teatriväliste sensatsioonivõimalust pakkuvate reklaamlausete varal. See on üks vaheetapp Lauri Lagle ekspeditsioonil, näidates, et "suured" asjad moodustuvadki tegelikult väikestest.

Skene Katus Kunstile "Kes kardab Virginia Woolfi?"

Autor Edward Albee, lavastaja Andrus Vaarik

Skene Katus Kunstile "Kes kardab Virginia Woolfi?" (lavastaja Andrus Vaarik) Autor/allikas: SKENE Katus Kunstile

Andrus Vaarik kinnitas lavastusega "Kes kardab Virginia Woolfi?", et psühholoogiline teater ei ole surnud, seda lihtsalt eriti palju ei tehta või siis otsivad vaatajad seda vales kohast. Albee näidendi puhul polegi mõtet vaielda, kas see on ennekõike filosoofiline maailmamudel või psühholoogiline suhtedraama, nüansitundlik lavastaja ja trupp suudab kinnitada, et kogu selle tänapäevane tõlgenduspalett sisaldub juba kuue aastakümne taguses tekstis.

Endla teater "Tõde ja õigus V"

Autor Anton Hansen Tammsaare, lavastaja Ingomar Vihmar

Esmapilgul välised lavastajatrikid, kasvõi näiteks tegelaste ja näitlejate ealised rõhuasetused, panevad Tammsaare tekstis kõlama registreid, mida muidu peaksime ehk enesestmõistetavaiks ega pööraks neile vajalikku tähelepanu. Taas tuleb tunnistada, et suured asjad elus saavad alguse pooltoonidest ja nüanssidest.

Von Krahl ja EMTA lavakunstkooli XXXI lend "Ei usu!"

Dramaturg Eero Epner, lavastaja Juhan Ulfsak

Sarnase tõdemuse kaudu pean oluliseks manifestiks ka EMTA lavakunstkooli XXXI lennu "Ei usu!" Von Krahli teatri sildi all. Niinimetatud uus Krahl sai aasta teises

pooles teha veel mitu suurt asja ("Jussikese 7 sõpra" ja "Kindlates kätes"), pooltoone ja nüansse jään ootama nende järgmistelt hooaegadelt.

Andrei Liimets

Eesti Draamateater "Rahamaa"

Autor Mehis Pihla, lavastaja Hendrik Toompere jr

Igav vastus, andke andeks. "Rahamaast" (ja selle piletitest) on juba räägitud, kirjutatud, kiljutud ja kirutud nii palju, et praeguseks ähvardab haip pilti hägustada. Õnneks on teravalt meeles kohapeal juba paarikümne minuti järel mõeldud: ah sellist teatrit on siis võimalik ka Eestis teha. Õigemini teatrit, filmi ja kontserti ühes. Võimas.

Ekspeditsioon "Leviaatan"

Dramaturg Eero Epner, lavastaja Lauri Lagle

Tõeline loominguline tulevärk Krulli kvartali angaaris. Lauri Lagle oma parimas hoos, sulatades kokku erinevaid tekste ja viiteid, abstraktsiooni ja spetsiifikat, metafoorilisust ja füüsilisust, poeesiat ja poliitikat. Hiilgav töö kõigilt näitlejatelt.

Tartu Uus Teater "Club Paradise"

Autor ja lavastaja Andreas Aadel

Narva-Jõesuus toimunud kultuurifestival "Hungerburg 2024" väärriks tervikuna väljatoomist aasta kultuurisündmusena ja mitu sealset lavastust tänavuste parimate seas. "1:1" rabas intiimsuse, "Mälestus-märgid" ajalookäsitluse ja "Kahheldraal" ainulaadse ruumiga, ent enim jääb meelde terveks ajaks silmad ja kõrvad sulgenud, usaldust nõudev ja vastutasuks läbi sisekosmose sõidutav "Club Paradise". Oh ne ne!

Tartu Uus Teater "Club Paradise" (lavastaja Andreas Aadel) Autor/allikas: Henry Griin

Eesti Noorsooteater "Süüde"

Autor-lavastaja Renate Keerd

Renate Keerd väärriks väljatoomist suisa mitme tööga, ent "Süüde" eristub küllap kõige sirgjoonelisema ja ühiskondlikumana tema loomingust. Pea sõnatult kulgetakse paradiisiaiast tsivilisatsiooni tekkimise, maailma lõpus ootava kohviku ja inimjärgse tulevikuni välja.

Kanuti Gildi Saal "Fun Fact"

Autorid-lavastajad Juhan Ulfsak, Mart Kangro, Eero Epner, Branko Jordan, Katarina Stegnar, Primož Bežjak

Eesti-Sloveenia ühistöö, mis alustab lõbusa seltskondliku mälumänguna, aga jõuab välja millegi palju laiema ja sügavamani. Tragikomöödia ajaloost, mälust, tõest, faktidest, faktoididest ja kõigest nende vahepeal.

Miina Pärn

Tartu Uus Teater "Club Paradise"

Autor ja lavastaja Andreas Aadel

Vastandlikke elamusi pakkunud teatrifestivali "Hungerburg 2024" kõrghetk Narva-Jõesuu diskoklubis. Viie näitleja loodud soe ja sümpaatne ruum, kus oli rõõm veeta poolteist tundi oma elust. Võib-olla on maailma lõpus tõesti üks selline klubi, kus kunagi tantsime – ja mitte võhivõõraste, vaid oma vanaemadega.

Ugala "Me peale ülalt jälle paistsid tähed"

Autor Roos Lisette Parmas, lavastaja Ringo Ramul

Ambitsioonikas suvelavastus tundmatuseni muutunud Ugala teatrimajas tõi Dante "Jumaliku komöödia" ootamatult lähedale. Teise vaatuse lavakujundus, mida õigupoolest peaks vist nimetama kõikehõlmavaks installatsiooniks (kunstnik Arthur Arula), andis kogu inimese elu edasi ühe pildiga. Samal ajal jäljendas Roos Lisette Parmase dramaturgia väga leidlikult inimese metamorfoosi täiskasvanust tagasi vastsündinuks. Kaks asja, mida ma varem teatris näinud ei ole.

Eesti Draamateater "Üks helevalge tuvi"

Autorid ja lavastajad Mari-Liis Lill ja Priit Põldma

Üks oluline lugu lõppevast teatriaastast, mis pani mõtlema selle üle, mis või kes on kodu. Kas läände põgenemine oli alati pääsemine ja kuidas jõuda tagasi koju, kui maja asemel on alles ainult vaade? Elin Toona inspireeriv lugu ja isik andsid selle lavastuse kaudu kinnitust, et on ikka veel erakordne olla inimene.

Eesti Draamateater "Üks helevalge tuvi" (lavastajad Mari-Liis Lill ja Priit Põldma) Autor/allikas: Gabriela Urm

Heili Lindepuu

Rahvusooper Estonia "Valgus maailma lõpust"

Lavastaja Jevgeni Grib, helilooja Alisson Kruusmaa, libreto Eero Epner

Priidu Adlas, Kristjan Suits ja Alisson Kruusmaa on loonud lummapilvalt mitmekihilise ja -plaanilise maailma, kus Jevgeni Grib saab tantsijatega tegutseda.

Karlova Teater "Hea põhjatuule vastu"

Autor Daniel Glattauer, lavastaja Rein Pakk

Minimalistlike vahenditega (partnerit mittenägev) särisev ping-pong Ingrid Isotamme ja Veikko Tääri tegelaste vahel, mis hoiab publiku haardes iga silbi ja silmapilgutuse.

Vanemuine "Päevaraamat"

Autor Agota Kristof, lavastaja Ringo Ramul

Valus, lunastav, ängistav, puhastav. Veiko Porkanen ja Ken Rüütel koosmängus teineteisega ja kõigi teistega Arthur Arula kujundatud maailmas.

Vanemuine "Päevaraamat" (lavastaja Ringo Ramul) Autor/allikas: Maris Savik

Eesti Draamateater "Rahamaa"

Autor Mehis Pihla, lavastaja Hendrik Toompere jr

Live-bänd Maria Fausti juhtimisel pakub ühe võimsa kontserdi, olles siiski orgaaniline osa lavastustervikust, kord toetav ja vaevumärgatav, pakkudes järgmisel hetkel muusikalist plahvatust.

Kaspar Gräzin

Tallinna Linnateater "Kiilaspäine lauljanna"

Autor Eugène Ionesco, lavastaja Markus H. Ilves

Äärmiselt maitsekalt ja stiilipuhtalt teostatud, originaaltekstile ja traditsioonile tugevalt toetuv absurdikomöödia. Lavastus, mille üle oleks uhke ka autor ise.

Eesti Draamateater "Kollane tapeet"

Autor Charlotte Perkins Gilman, lavastaja Kertu Moppel

Tehniliselt laitmatu lavateos, millesse puhub elusisse Marian Epliku vaieldamatu ürgtalent. Rollisooritus täis õrnust, valu, janu ja esmaklassilist hüsteeriat.

Eesti Noorsooteater "Süüde"

Autor-lavastaja Renate Keerd

Näitlejatöö meistriklass võhmas ja füüsilisuses. Lavastus täis renatelikke (Keerd)käike ja mõistatusi, mis põimuvad kokku üheks avastamisrõõmust pakatavaks tervikuks.

Eesti Noorsooteater "Süüde" (lavastaja Renate Keerd) Autor/allikas: Siim Vahur

Christofer Kivipalu

Vanemuine "Lõpp"

Autor Piret Jaaks, lavastaja Marta Aliide Jakovski

Teatriaasta algas efektselt Vanemuises esietendunud "Lõpuga", mis lahkas surmateemat hämmastavalt mitmeplaaniselt. Nähtu oli sügavalt puudutav ja ajendas mõtlema enda surelikkusele ning kohale siin maailmas.

Leedu Rahvusteater "Silence of the Sirens" Baltoscandalil

Autorid Laura Kutkaitė, Teklė Kavtaradze, lavastaja Laura Kutkaitė

Lavastuses käsitleti naistevastast vägivalda, ahistamist, töökiusu jne. Laval kuulnud lood on tõesti päris karmid, ent siinkohal tuleb kiita lavastusmeeskonna julgust ausalt ning otse nendest teemadest rääkida. Lavastus tekitas huvi nii näitlejate kui lavastaja käekirja vastu (elulised lood olid väga huvitavalt seotud kreeka mütoloogiaga).

Vanemuine "Nukumaja"

Autor Henrik Ibsen, lavastaja Hendrik Toompere

Vanemuine "Nukumaja" (lavastaja Hendrik Toompere) Autor/allikas: Maris Savik

Lavastus avas Henrik Ibseni aegumatut näidendit ebaharilikult (selle sõna kõige paremas mõttes). Kes läheb vaatama, näeb ise! Maarja Johanna Mägi teeb "Nukumajas" ühe oma parimatest rollidest!

Kaur Riismaa

Tartu Uus Teater "Hungerburg 2024"

2024. aastal läks mulle enim korda "**Hungerburg 2024**". Ma ei taha seda nimetada kobarlavastuseks, -festivaliks või mõnel muul "kobaral" kombel, sest elamus oli sisuline tervik ja täpselt samasugust tervikut pole kellelgi teisel. Kõige

olulisemaks teatrielamuseks jäigi vist sel aastal **Rene Liivamägi "Mann und Licht"** Hungerburgis.

Tartu Uus Teater "Hungerburg 2024" Autor/allikas: Henry Griin

Sel aastal oli põnevaid paare, näiteks kunstniku vabadusest ja vastutusest rääkivad "Eisenstein" ja "Totalitaarne romaan" Eesti Draamateatris, "Nukumaja" Endlas ning Vanemuises ning Ekspeditsiooni "Leviaatan" ja Von Krahli "Kindlates kätes. Missa Reformierakonnast".

Ja ikkagi. Otsides enesest seda hetke, mil tundsin ennast kunstilisse tervikusse nõnda tõmmatuna, et midagi minust ei jää argipäeva maha, siis oli see "Mann und Licht".

Madli Pesti

Kanuti Gildi Saal "Fun Fact"

Autorid-lavastajad Juhan Ulfsak, Mart Kangro, Eero Epner, Branko Jordan, Katarina Stegnar, Primož Bezjak

"Fun Fact" kõnetas mind täpselt selles õiges ajahetkes hästi sügavalt: originaalse dramaturgiaga lavastus on mõneti tume ja lootusetu, aga ka vaatamänguline ja humoorikas. Suurepäraseid etendajad nagunii.

Ekspeditsioon "Leviaatan"

Dramaturg Eero Epner, lavastaja Lauri Lagle

Külluslik lavastus: erakordne näitlejamängu tulevärk, sisuline mitmetasandilisus, helilised ja visuaalsed efektid idee teenistuses. Mõjuv tervik!

Von Krahl "Jussikese 7 sõpra"

Autorid-lavastajad Kristina Preimann, Kristel Zimmer, Edgar Vunš, Markus Auling, Herman Pihlak, Karl Birnbaum

Rõõm Krahli uuest bändist! Lavastus kõnetab ka täpselt õiges ajahetkes. Peenelt punk ja poliitiline!

Von Krahli teater "Jussikese 7 sõpra" (trupi ühislooming) Autor/allikas: Von Krahl

Tartu Uus Teater "Hungerburg 2024" ja Sõltumatu Tantsu Lava "Sõltumatu tantsu festival"

Aastast jäid mind saatma ka kaks festivali. Tartu Uue Teatri korraldatud kõikide kunstide festival "Hungerburg 2024" Narva-Jõesuus augustis: meeldejäáva atmosfääriga ruumi-, heli- ja visuaalkunsti plahvatus! Ning "Sõltumatu tantsu festival" – kui harva näeb Eestis kvaliteetset kaasaegset tantsu, suurepäraselt korraldatud elamuslike tantsulavastuste festival.

Pille-Riin Purje

Huvitavaid ja puudutavaid lavastusi on teatriaastas rohkem kui kolm. Teen väheke sohki, nimetades kolm nii-öelda tandemlavastust ning neljanda pealekauba! Kõigi lavastuste puhul on oluline tervik, kujundus, muusika, näitlejate koosmäng.

Endla teater "Tõde ja õigus V"

Autor Anton Hansen Tammsaare, lavastaja Ingomar Vihmar

Tore, et õnnestus uuesti näha Ingomar Vihmari Tammsaare-tõlgendust "Tõde ja õigus V" Endla teatris. Veebruaris esietendunud lavastus elab-hingab vabalt, näitlejate ansambel on karge ja tundlik. Kui paaniliselt uuslavastusi vahtida, kipub kaotsi minema protsessi süvenemise rõõm – seda tuleb endale meelde tuletada, muidu pole teatrivaatlusel mõtet.

"Nukumaja" Endlas ja Vanemuises

Autor Henrik Ibsen, lavastajad Laura Jaanhold Endla teatris ja Hendrik Toompere Vanemuises

Henrik Ibseni "Nukumaja" kaks isikupärast tõlgendust: Hendrik Toompere lavastus Vanemuises ja Laura Jaanholdi lavastus Endlas, Nora rollis vastavalt Maarja Johanna Mägi ja Liis Karpov. Põnev on neid lavamaailmu võrrelda, mõlemad tõestavad klassika aegumatust, aga kumbki omamoodi.

Tallinna Linnateater "Nagu teile meeldib" ja "Õpetatud naised"

"Nagu teile meeldib" autor on William Shakespeare ja lavastaja Uku Uusberg, "Õpetatud naiste" autor on Molière ja lavastaja Priit Strandberg

Lähnen okkaliseks, kui teatrilt eeldatakse, suisa kategooriliselt nõutakse (pelgalt) päevakajalisust. Teater kui olevikuline kunst peegeldab oma aega alati, igal kordumatul etendusel. Tähtis on meie tumedas ajas seegi, et oskaksime veel lugeda ja mõtestada kujundeid, tunnetada ilu ja stiili. Sõnum lepitusest ja armastusest, tänu millele maakera veel koos püsib, on väärtuslik. Nagu ka teatri hool vaimse tervise ja eluterve huumorimeele hoidmisel.

Tallinna Linnateater "Õpetatud naised" (lavastaja Priit Strandberg) Autor/allikas: Siim Vahur

Ekspeditsioon "Leviaatan" ja Rakvere Teater "Vaal"

"Leviaatani" dramaturg on Eero Epner ja lavastaja Lauri Lagle, "Vaala" autor on Samuel D. Hunter ja lavastaja Andres Noormets

Hämmastav on avastada ühisosa kahe absoluutselt erineva lavastuse vahel: Lauri Lagle "Leviaatan" oma külluslikkuses ja Andres Noormetsa "Vaal" samavõrd kompromissitus minimalismis. Ühisosa on Hermann Melville'i romaan "Moby Dick" ning piiblitlugu Joonast vaala kõhus. Mõlemad lavastused jäävad hinge kumisema.

Keiu Virro

Kanuti Gildi Saal "Sütitajad"

Autor-lavastaja Sveta Grigorjeva

Tohutu energiaga lavastus, mille puhul on mitmeid osiseid, mida esile tuua, aga valin siinkohal ühe. "Sütitajad" on näide, kuidas on võimalik lavastust muuta ligipääsetavamaks nii, et kõik võidavad. Viipekeelne tõlge, mõne etenduse puhul videos, mõne puhul otse, ei ole mingi tagantjärele mõttena lisatud jupike. See on täisväärtuslik osa lavastusest, mis teeb lavastuse ligipääsetavaks eesti viipekeele kõnelejatele, aga on mõnus täiendus ka teiste jaoks.

Kanuti Gildi Saal "Sütitajad" (lavastaja Sveta Grigorjeva) Autor/allikas: Kanuti Gildi Saal

Ekspeditsioon "Leviaatan"

Dramaturg Eero Epner, lavastaja Lauri Lagle

Lavastuse peamiste ideede edasi andmiseks kombineeritud juppe võimsatest alustekstidest. Aga umbes nõndaviisi, et lavastuses mitte ei tõlgendata "Kirsiaeda", vaid võetakse oma tõlgendusele ühiskonnast toimuva kohta appi sobilikud osad "Kirsiaiad" ja muust. Aga pean tunnistama, et eelkõige võlus mind lavastuse võimas ja kompromissitu vorm.

Miksteater "Mu meel unus mägede taha"

Dramaturg Piret Jaaks, lavastaja Kaido Rannik

Rännaklavastus, mille peamine, aga mitte ainus sihtgrupp on nägemispuudega lapsed. Teatriuurija pilguga tahtnuks nii mõnegi elemendi kallal nokkida, aga ei noki. Publiku seas olnud noortelt muljeid uurides sain aru, et neile, kelle jaoks see lavastus loodi, oli see sedasorti positiivne kultuurielamus, mida on keeruline ületada.

Auri Jürna

Vanemuine "Julius Caesar"

Helilooja Georg Friedrich Händel, libretist Nicola Francesco Haym, lavastaja Elmo Nüganen, dirigent Risto Joost

Suurejooneline lavastus puhtalt kohaliku trupiga on märk sellest, et kui teatri kunstiline juhtkond on Eesti artistide võimete suhtes tähelepanelik ja kujundab repertuaari sellele vastavalt, on kallite külaliste arvelt võimalik kasvatada nii kodulavale järelkasvu kui ka neid hindavat publikut.

Vanemuine "Turandot"

Heliloojad Giacomo Puccini ja Franco Alfano, libretistid Giuseppe Adami ja Renato Simoni, lavastaja Giorgio Madia, dirigent Risto Joost

Lavastaja Giorgio Madia ja kunstnik Maarja Meeru "Turandot" on häbenemata muinasjutt, voolav ja müstiline kui unenägu, jõuline ja kummituslik kui nägemus. Aile Asszonyi aga mängib oma peategelase arengu jäisest printsessist haavatava armunud naiseni selgelt ja lummutavalt.

Vanemuine "Turandot" (lavastaja Giorgio Madia) Autor/allikas: Vanemuine

Vanemuine "Kinky boots ehk Kirglikud kontsad"

Libreto autor Harvey Fierstein, muusika ja laulusõnade autor Cyndi Lauper, lavastaja Samuel Harjanne, dirigent Riivo Jõgi

Elujaatavaid lugusid sallivusest, sõprusest ja eelarvamustest välja kasvamisest pole kunagi liiga palju. Lisaks on Eesti muusikaliteater omale Rolf Roosalu näol uue särava tähe saanud.

Tõnu Karjatse

Läti Kunstiteater "Meister ja Margarita"

Autor Mihhail Bulgakov, dramaturgid-lavastajad Ene-Liis Semper ja Tiit Ojasoo

Semper ja Ojasoo said Läti Kunstiteatri laval viimistleda oma visiooni Mihhail Bulgakovi legendaarsest romaanist nii nagu Eesti lavad seda ei võimalda. Läti Kunstiteatri lava on mõõtmetelt meie teatritest suurem ja ulatuselt sügavam ning Ojasoo ja Semper kasutasid neid eeliseid koos suure pöördlavaga maksimaalselt ära.

Lavastajad lisasid algmaterjalile sisulisi nüansse, tuues Bulgakovi ajatusse lukku päevakajalisi rõhke. Tallinna ei saaks lavastust tuua nii eelpool mainitud lavastuslikel põhjusel kui ka seetõttu, et Riia linn toob oma suhtelise läheduse ja kaugusega siia sisse lisatähenduse juba kasvõi sellega, et üsna kunstiteatri lähedalt leiab hoone, kus elas Mihhail Bulgakovi abikaasa Jeļena Nirenberga.

Von Krahl "Ei usu!" koostöös EMTA lavakunstikooli XXXI lennuga, "Jussikese 7 sõpra" ja "Kindlates kätes. Missa Reformierakonnast"

"Ei usu!" dramaturg Eero Epner ja lavastaja Juhan Ulfsak, "Jussikese 7 sõpra" autorid-lavastajad Kristina Preimann, Kristel Zimmer, Edgar Vunš, Markus Auling, Herman Pihlak ja Karl Birnbaum, "Kindlates kätes" autor on Eero Epner ja lavastaja Jaak Prints

EMTA lavakunstikooli XXXI lennust on võitnud kogu Eesti teater, kõige tummisema noosi napsas aga uude kohta kolinud ja uue juhtkonna saanud Von Krahli teater. Jaak Prints ja Juhan Ulfsaki juhtimisel on välja joonistumas Von Krahli uus nägu, mida ei hägusta enam laialivalguva ning hämaraks tõmbunud Jaiki kuvand. Uus Von Krahl on terav, vitaalne ja ettearvatuseni dünaamiline.

Von Krahliteater ja EMTA lavakunstikool "Ei usu!" (lavastaja Juhan Ulfsak) Autor/allikas: Von Krahl

Kui lavaka lõputöö "Ei usu!" oli manifest ja demo kogu lennu võimekusele, siis "Jussikese 7 sõpra" tõi täpsemalt välja Von Krahlit jäänud ja seda kujundama hakkavate noorte näitlejate talendi. Enne aasta lõppu lavale jõudnud "Kindlates kätes" lahkas otsustajate kuvandit, näidates ühtlasi teatri tugevat sotsiaalset närvi.

Valle-Sten Maiste

Postmodernismist kõneldakse tänapäeval valdavalt üleolevalt kui tähendusetust, poole sajandit tagasi hetkeliselt kultuuriringkondi hullutanud moenähtusest. Tänavuse teatriaasta säravamaid pärle aga iseloomustavad mitmed just postmodernismi õhustikus võimendamist leidnud jooned – kultuuritekstide segamine ja põimimine, hierarhiatega mängimine ja nende ümberpööramine, ambivalents mitte ainult üldhoiaku, vaid ka misanistseeni ja žesti tasandil, eelarvamustevaba vallatlemine ja mitmekesisus.

Muidugi ei ole mistahes jultunud väänutused juba *a priori* soovitud ja toredad. Kui eksswedpankur teeb Nietzschest kompleksivaba müügiorgia alusautori või vene sõjakad imperialistid näevad endas Kanti igavese rahu printsiipide elushoidjaid, siis on perversiooniga koledasti liiale mindud. Ent etenduskunstide vallas paelusid tänavu enim vormiliselt ja intellektuaalselt geniaalsed ulakad fusioonid,

kultuuripärandid uperpallitavad etendused, mis ei tunnista ega lase endale ette kirjutada valdkondlikke raame.

Madonna Vogue'i järgsel ajal on rollimängud muusikalavadel ZZ-topi laadse klounaadiga võrreldes vallatumaks läinud, massiareenilt alla kolinud ning vohavad madalaeelarvelisel *off-off* püünel muljetavaldava mitmekesisusega. Suvaline näide: pseudoboybändi Faux Real ja harali päritolu *cumbia*-tüdrukute Los Bitchos'e ühisetteaste mõjub kui pahupidi Radar, kus Pedersen ja Blumberg hõõritavad alul shubi-dubi saatel rindu, ent õhtu naelaks on ökeeste Kõlarite instrumentaalne *fusion*-psühhedeelia.

Ilmingu ilmekaimaks kohalikuks avalduseks on meie parimate teatraalide (Liisa Saaremäeli "Scream Box") poolt ammu koostööle kallutatud, tänavu laiade hulkade tähelepanu võitnud Florian Wahl, kelle *show*-küllased etteasted mängivad tuumakalt oluliste kultuuriliste, sotsiaalsete ja poliitiliste teemadega. Sama mustrit kasutasid tänavuse võimsaima kohaliku teatrisündmuse "Sõltumatu tantsu festivali" parimad tööd, iseäranis angola-portugali taustaga, erinevate *rebel*- ja subkultuuride elemente usurpeeriv Piny "Grito".

Ekspeditsioon "Inimese anatoomia" (lavastaja Mart Kangro) Autor/allikas: Kristel Zimmer

Sedasorti etenduste mõju ja tähenduslikkus ületab klassikalistel draamatekstidel põhineva teatri kõnekusjõu praegu kuhjaga. Sestap pole ime, et

traditsioonilisemagi teatri esileküündivaimad ettevõtmised on olemuselt fusioonid, olgu tegu teatritudengite ülesastumise (**Juhan Ulfaki ja Von Krahli "Ei usu!"**), otsingulise puhta kunsti (**Ekspeditsiooni egiidi all valminud Mart Kangro "Inimese anatoomia" ja Lauri Lagle "Leviaatan"**) või rahvusteatriga (**Hendrik Toompere noorema ja Marius Ivaškevičiuse "Totalitaarne romaan"**).

Viimasena nimetatud ongi lõppeva teatriaasta lemmikud. "Inimese anatoomia" demonstreeris Kangro vaibumatut vormivärskust, ent avardas ka arusaamist Samuel Beckettist meie teatriväljal, näidates teda mitte lihtsa absurdiikooni, vaid psühhoanalüütiliste debattide keskmena. Täiesti pöörane fusioon oli "Leviaatan" – nii ajatu ja aktuaalne, ambivalentne ja samas rusuvalt konkreetse sõnumiga külluslik vaatemäng. "Totalitaarne romaan" on aga meie teatri sügavaim ja kõnekaim reaktsioon taas pead tõstnud vene agressioonile.

Kristel Pappel

Nargenfestival "Hydrogen Jukebox"

Helilooja Philip Glass, dirigent Tõnu Kaljuste, lavastaja ja videokunstnik Veiko Tubin

Erakordselt täpne ja karakterne solistide ansambel nagu ka kogu muusikaline tõlgendus, stiilselt minimalistlik lavastus.

Nargenfestival „Hydrogen Jukebox“ (lavastaja Veiko Tubin)

Vanemuine "Turandot"

Heliloojad Giacomo Puccini ja Franco Alfano, libretistid Giuseppe Adami ja Renato Simoni, lavastaja Giorgio Madia, dirigent Risto Joost

Kõrge muusikaline tase ka kõrvalrollides, lavastaja- ja kunstnikutöö stiililine ühtsus, pöördlava meisterlik kasutamine (näiteks kooristseenides).

Baieri Riigiooper "Reini kuld"

Helilooja Richard Wagner, lavastaja Tobias Kratzer, dirigent Vladimir Jurowski

Seni valitsenud ühiskonnakriitilise lähenemise asemel toob Kratzer esile religioonide kriisi (milles paratamatult sisaldub ka ühiskonna probleeme). Tegelaskujudest saab eriti tähtsaks nibelung Alberich (Markus Brück), kelle järgi on nimetatud Wagneri grandioosne tetraloogia "Nibelungi sõrmus", mis algabki "Reini kullaga". Noorusjumalanna Freia rollis esines säravalt Mirjam Mesak.

Karmo Mende

Eesti Draamateater "Üks helevalge tuvi"

Autorid ja lavastajad Mari-Liis Lill ja Priit Põldma

Lõppevale teatriaastale tagasi vaadates meenub eelkõige Eesti Draamateatri lavastus "Üks helevalge tuvi".

Helsingi Q Teater "Tuvi toas eli pulu huones"

Autor-lavastaja Anna Jaanisoo

"Ühele helevalgele tuvile" järgneb Q Teatri lavastus "Tuvi toas eli pulu huones".

Läti Kunstiteater "Meister ja Margarita"

Autor Mihhail Bulgakov, dramaturgid-lavastajad Ene-Liis Semper ja Tiit Ojasoo

Äramärkimist väärrib "Meister ja Margarita" Läti Kunstiteatris.

Soome Rahvusteater "Jäniksen vuosi"

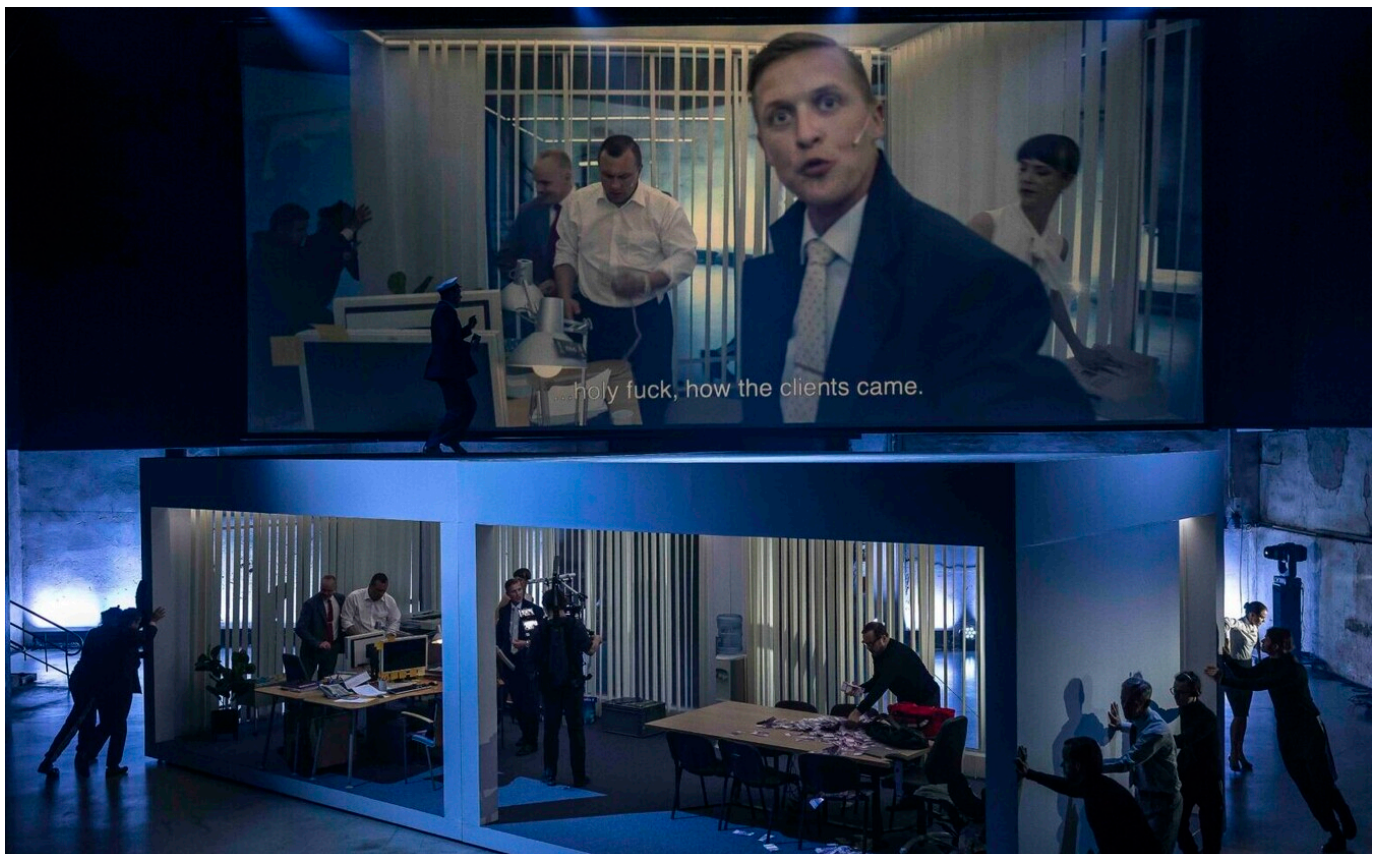
Autor Arto Paasilinna, lavastaja Kristjan Smeds

"Jänese aasta" on Eesti vaatajale tuttav Von Krahli teatrist.

Eesti Draamateater "Rahamaa"

Autor Mehis Pihla, lavastaja Hendrik Toompere jr

Jäämäe tipp on vaieldamatult "Rahamaa". Erinevate asjaolude kokkulangemise tõttu võib seda Tartu 2024 aasta kõige õnnestunumaks ettevõtmiseks pidada.

Eesti Draamateater "Rahamaa" (lavastaja Hendrik Toompere jr) Autor/allikas: Heikki Leis

Olgu mainitud ka **Vanemuise "Päevaraamat"** (lavastaja Ringo Ramul) ja **Endla teatri "Nukumaja"** (lavastaja Laura Jaanhold).

Kõigis neis lavastuses on ka väga võimas kunstnikutöö.

Jelena Skulskaja

Tallinna Linnateater "Õpetatud naised"

Autor Molière, lavastaja Priit Strandberg

"Õpetatud naised" on riimvärssis, mida on tänapäeval väga raske lavale tuua, sest eesti luules on tekstid enamasti riimita. Riimvärss näitab keele rikkust ja ilu. Suurepärane näitlejatevaheline mäng.

Tallinna Linnateater "Nagu teile meeldib"

Autor William Shakespeare, lavastaja Uku Uusberg

"Nagu teile meeldib" on tõeline Shakespeare – naljakas, sügav, filosoofiline. Lavastaja tõi välja kõik tekstis olevad mõtted ja näitas, et maailm on tõepoolest teater ja igaüks mängib siin mõne osa.

Tallinna Linnateater "Nagu teile meeldib" (lavastaja Uku Uusberg) Autor/allikas: Siim Vahur / Tallinna Linnateater

Kellerteater "Vale"

Autor Nick Rongjun Yu, lavastaja Toomas Täht

Näitlejad Andres Roosileht ja Rauno Kaibiainen mängisid suurepäraselt ning väga heas tempos.

Vaba Lava "Tervenemine"

Autor Mihhail Durnenkov, lavastaja Elmars Senkovs

Väga terav ja tänapäevane lugu sellest, mille me viimastel aastatel kaotanud oleme ja hiljem uuesti üles peame leidma.

Riina Oruaas

2024. aasta teatrivälja uudiskeelend on "kobarfestival", seetõttu esitan ka oma isiklik kobarpingrea. Kindla hierarhia vältimiseks toon välja kolm suundumust või muul viisil seotud lavastusi, mis jäid seda aastat iseloomustama, mõne isikliku eelistusega.

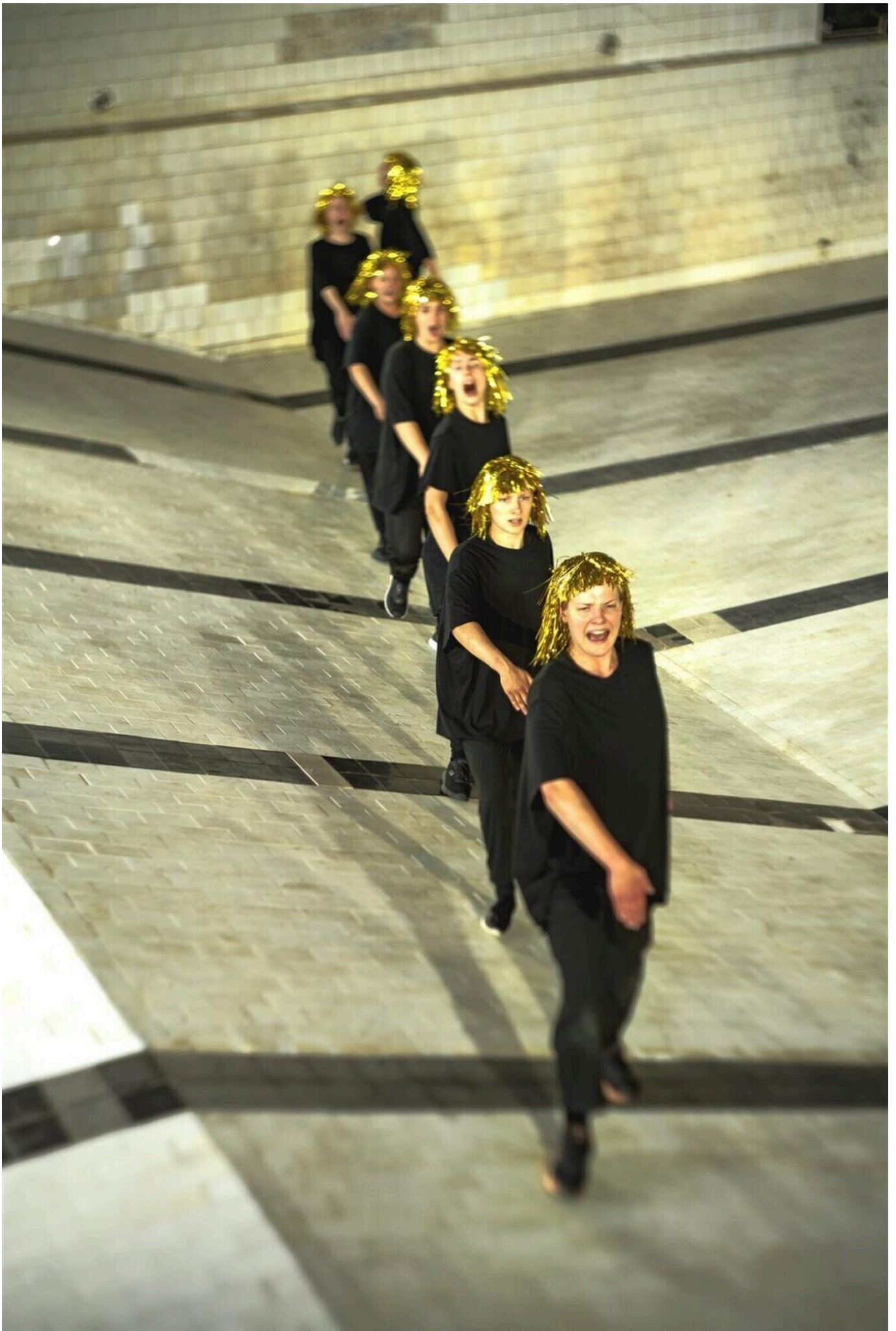
2024. aastat iseloomustas silmatorkavalt suur hulk suurlavastusi, mis mõjuvad oma mastaabilt, aga ka ambitsioonilt tegeleda poliitiliste või muul viisil eksistentsiaalsete teemadega. Nendeks on Eesti Draamateatri "Rahamaa" Tartus Kammivabrikus (autor Mehis Pihla, lavastaja Hendrik Toompere jr), Von Krahli Teatri "Kindlates kätes. Missa Reformierakonnast" (dramaturgid Eero Epner ja Aare Pilv, lavastaja Jaak Prints), Ekspeditsiooni "Leviaatan" (dramaturg Eero Epner, lavastaja Lauri Lagle).

Mingis mõttes ei ole selles reas midagi uut, sest suurlavastusi on alati olnud, eriti suvehooajal, ja mastaapse poliitilise teatriga on meid harjutanud nii Tallinna Linnateater kui Teater NO99. Näib, et NO99 pärand elab edasi teiste teatrite tegevuses, sest poliitilist teravust kujundlikus kunstikeeles eesti publik ootab.

Sellest reast on minu jaoks kõige sümpaatsem **Lauri Lagle "Leviaatan"**, mis vaatamata viimase veerandiku venimisele ja üha uutele motiividele vedas end välja epifaanilise finaali. Lagle jätkab siin varasemate lavastuste, eriti "Reisi metsa lõppu" teemat, näidates, kuidas inimese ahnus ja hävitustung sõna otseses mõttes saab oksa, millel saagija istub: sõda looduse ja teise inimese vastu on üks ja seesama.

Midagi uut ei ole ka sellest, et etenduskunsti välja autorilavastustega – mis sageli on isegi autorilavastused – tulevad välja peamiselt naised. **Kanuti Gildi Saalis**

Maria Metsalu "Kultuur" ja **Sveta Grigorjeva "Sütitajad"**, CPPM-i lõpetaja **Britt Kõrsmäe "Omailma äärealal / between me and the fish I once was"** Piritä jõeikäärus, **STL-is Üüve-Lydia Toompere "Flex"**.

Tartu Uus Teater "Kahheldraal" (lavastaja Renate Keerd) Autor/allikas: Henry Griin

Selline eristus osutab muidugi, et ressursi juhtida suurt hulka inimesi suurtes ruumides jätkub endiselt põhiliselt meeslavastajatele, naised (mõne erandiga) tegutsevad üksi või väiksemas koosseisus ja nii majanduslikult kui ruumiliselt palju kitsamates oludes. Seevastu on naiste lavastuste sisuline ja vormiline diapasoone palju laiem: on erinevad soolised identiteedid (Grigorjeva), tundlikku suhestumist keskkonna ja mälu (Britt Kõrsmäe), kriitilis-kehalist kultuuri kui sellise käsitlust (Maria Metsalu), jõulist ja siiski iroonilist kehalisust (Üüve-Lydia Toompere). Muuseas, siia ritta tahaks lisada ka Ene-Liis Semperi isikunäituse EKKM-is.

Tartu Uue Teatri kobarfestival "Hungerburg" Narva-Jõesuus oli terviklik ruumi- ja ajakogemus, mille oleviku- ja minevikukihid avasid end üsna ootamatutes seostes. Festivalil oli nii rahumeelselt kulgevaid, nihestavaid, absurdseid kui ka lihtsalt südamlikke teoseid ja kohtumisi. Tartu Uus Teater tekitas Narva-Jõesuu vanasse kuurorti suveräänse aegruumi, millesse võis siseneda eri uuestest ja radadelt ning avastada seal oma reeglite alusel toimiva keskkonna nagu Lauri Lesta köögi-installatsioonis "Hungermusik". Kõige eredamana tõusis esile Renate Keerdi lavastus "Kahheldraal", mis kasutas ja täitis olemasolevat ruumi – tühja basseini – häälekalt ja provokatiivselt.

Peep Ehasalu

Käin teatris liiga vähe selleks, et julgeksin võrrelda lavastuste kunstilisi lahendusi või veel vähem neid järjekorda seada. Ent aastale tagasi vaadates kinnitasid kolm lavastust mu jaoks kolme teatrielu jaoks olulist – esiteks, katsetamine uute vormidega ja muutused hoiavad teatri arengus, teiseks teevad teatri suureks ambitsioon ja piiriülene koostöövaim ning kolmandaks kuulub tänu teatrielamuse eest tervele teatrile, mitte ainult näitlejatele.

Eesti Noorsooteater "Kärbes, prussakas ja ämblik"

Autor Anton Hansen Tammsaare, lavastaja Leino Rei

Mäng umbes kümnepealisele publikule loob täiesti teistsuguse intiimsuse ja lihtsalt ringreisile viidav lava annab hoopis teistmoodi vabaduse. Mujal maailmas on karavanteater levinud suveteatri vorm, mille tippe Soomest, Saksamaalt ja Prantsusmaalt saab näha Tallinnas maikuisel visuaalteatrfestivalil TREFF.

Rakvere Teater "Reekviem unistusele"

Autor Hubert Selby jr, lavastaja Anna-Maria Lipponen

Maailmakuulsa teose maailma esmaesitus väikelinna teatrilaval sündis tänu Eesti peanäitejuhi ja Soome lavastaja usaldusele, teineteise mõistmisele ning ambitsioonile, mis viis publiku sügavuti sõltuvusmaailma südamesse. Dramatiseerimise õigused rääkis välja Soome lavastajat esindav agentuur ning nii tõi kõige rohkem Eestis ringi reisiv teater lavale loo, mida saab seekord näha ainult kodulinna Rakveres – tänu teatrile saab suuremaks terve linn.

Thors Films "Rohelised niidud"

Autorid Maarek Toompere, Ott Kilusk, Tarmo Kiviväli, lavastaja Priit Võigemast

Thors Films "Rohelised niidud" (lavastaja Priit Võigemast) Autor/allikas: Kalev Lilleorg

Hästi tehtud meelelahutus, suurepärased muusikaseaded ja osatäitmised, aga küllap on kunstiliselt ambitsioonikamaid suvelavastusi. Esile tõstmist väärib Kiidjärve tegijate jagamatu tähelepanu teatriküllastajale, mis on tõstnud tervikliku suveteatrielamuse lati väga kõrgele ka teiste teatritegijate jaoks.

Jah, etenduse pärast tullaakse, aga etendus moodustab kaks kolmandikku pühendatud ajast. Järelejäänud kolmandiku sisse mahub saabumine ja vastuvõtt, vaheajakorraldus ja -menüü, meenemüük, lahkumine ja lõpuks isegi WC külastus. Kõik teatrimajad võtavad teenindust tõsiselt, mul ei ole olnud aasta jooksul ühtki ebameeldivat kogemust. Suveteatritega pole nii hästi läinud. Kui praegu veel tundub, et eesti publik on nõus taluma kunstilise elamuse nimel ka kõige

hullemaid tingimusi, siis keerulistel aegadel võib kehv teenindus nii mõnegi suveteatriprojekti põhja lasta. Näitlejatele plaksutamise järel ärge unustage tänada ka publikuteenindajaid ja teisi lavastusega seotud inimesi.

Andrus Karnau

Rahvusooper Estonia "Valgus maailma lõpust"

Lavastaja Jevgeni Grib, helilooja Alisson Kruusmaa, libreto Eero Epner

Eesti balletis toimub esietendusi nii harva, et seda võib võrrelda üliharuldase linnuliigi eksimisega siamaile. Alisson Kruusmaa õrn, meloodiline, pingest pakatav muusika toidab klassikalise balleti koolitusega tantsijate ja baleriinide nüüdistantsu. Tänapäevane libreto seob piiblist pärineva maailmalõpu ettekuulutuse kliimakatastroofi hoiatusega.

Endla teater "Nukumaja"

Autor Henrik Ibsen, lavastaja Lauta Jaanhold

Nüüdisaegne tõlgendus ning ühiskonnakriitilisus loovad eelduse ainulaadse Nora sünniks, Liis Karpov ei jäta võimalust kasutamata. Tegijad raputavad ligi 150 aastat vanalt näidendilt tolmu maha ja äratavad selle ellu. Liis Karpovi Norat võib kõhkluseta üheks teatriaasta kõige tugevamaks rolliks nimetada.

Soome Rahvusteater "Jäniksen vuosi"

Autor Arto Paasilinna, lavastaja Kristjan Smeds

Paasilinna "Jänese aasta" on eesti keeles ilmunud, Smeds lavastas seda ligi 20 aastat tagasi Von Krahlis. Mitmeplaaniline nii tehnilistelt võtetelt kui ka sisult, tehes teises vaatuses peaaegu 180-kraadise pöörde. Smeds vaatab sügavale soomlase hinge. Keskkose kujutamisel on lavastus ilmselt saanud inspiratsiooni Pätsu peast Tallinnas. Kõige krooniks on Korpela ja Salo erakordne näitlejatöö. Lavastus võiks saada neljanda seinä lõhkumise Nobeli.

Vanemuine "Lõpp"

Autor Piret Jaaks, lavastaja Marta Aliide Jakovski

Lavastus kõneleb otsekoheselt viisil millestki, mida enamik inimesi tahaks unustada, laualt pühkida, põlle alla peita, olematuks vaikida. Tehniliselt keerukas teostus loob näitlejaile veel ühe mänguvõimaluse. Külliki Saldre lõpumonoloog kuulub teatriaasta mõjusamate hulka. Lavastus puudutab südant ja mõistust.

Eesti Draamateater "Rahamaa"

Autor Mehis Pihla, lavastaja Hendrik Toompere jr

Vene musta raha pesu Eesti suuremates pankades on teema, millest viisakas seltskonnas ei räägita. Häbi on. Draamateatri näitlejad eesotsas Tõnis Niinemetsa ja Gert Raudsepaga püüavad tabu päevavalgele tirida. Dokumentaalne põhi ning rahamaailmas toimetanud asjaosalistega tehtud intervjuud hoiavad näidendi kvaliteeti.

Ugala teater "Metsavend"

Autor Jānis Balodis, lavastaja Tanel Jonas

Balodis-Jonas maalivad groteskse pildi Nõukogude ajal elanud lätlasest (eestlasest), kes ikka veel kümne küünega toonasest kinni hoiab ega taha märgata enda ees laiuvat vabadust. Üks vähestest postsovetliku trauma käsitlustest Eesti teatris sel aastal. Lavastus on pööraselt naljakas. See on tähelepanuväärne, sest Eesti teatris saab väga harva naerda.

Ugala teater "Metsavend" (lavastaja Tanel Jonas) Autor/allikas: Ugala teater

Riia Uus Teater "Must luik"

Lavastaja Alvis Hermanis

Alvis Hermanise "Must luik" miksib Dostojevski "Idioodi" ja Tšaikovski "Luikede järve". Kohustuslik inimesele, kes arvab, et "vene hinge" on midagi erilist, taipamata, et viimane on Vene imperialistliku ideoloogia väljamõeldis vallutussõdade õigustamiseks. Füüsiliselt raske ja nõudlik lavastus, sest kõik näitlejad tantsivad hoolimata vanusest ja kehakaalust balletinumbreid.

Tallinna Linnateater "Novecento"

Autor Alessandro Baricco, lavastaja Diana Leesalu.

Monolavastuse peaosas on Jan Ehrenberg. Stiilipuhta psühholoogilise teatri meistiklass, maiuspala vaatajale, kes armastab näitlejateatrit ja muusikat.

Steven-Hristo Evestus

Eesti Draamateater "Rahamaa"

Autor Mehis Pihla, lavastaja Hendrik Toompere jr

Eesti Draamateatri (suve)lavastuse sidumine Euroopa kultuuripealinn Tartu 2024 põhiprogrammiga ennustas eristuvat teatrisündmust juba üksjagu ette. Mehis Pihla ja Hendrik Toompere juuniori "Rahamaa" on oma vormilt ja sisult eranditult kõigi meeskonda kuulunud tegijate pühendumise ja ennastsalgava vaevaga (näiteks põhjaliku eeltööga) loodud lavastus.

"Rahamaa" sobib 2023. aasta parimaks lavastuseks hinnatud "Macbethi" kõrvale nii lava-, video- kui muusikalise kujunduse tõttu. Kogu vormi, mille üksikuid elemente on teatrilaval varasemalt viisil või teisel kogetud, muudab sel korral tervikuna voolavaks ja haaravaks peaosatäitja Tõnis Niinemets. Võib julgelt väita, et vaataja silm on tunnistajaks seni pigem koomilise potentsiaaliga näitleja tippvormi jõudmisele ja selle esitlemisele.

Lavastusterviku vaates köidab teatri ja filmi piirialadel seilava lavastuse puhul sisu – kõlblusekriisis valgekraede portree on tänapäevane skalpelliga lõikav sissevaade kaasmaalase väärtusilma ning vastutuse (või selle puudumise) rollist 21. sajandi alguses. Lavastus mõjub tabava kurbloolise meenutusena elukeskkonna, ülemvõimu ja kasuahnuse vahekorrast, mis värskendab tammsaarelikku õndsakssaamise püüdlust tänapäevases maailmas.

Ekspeditsioon "Leviaatan"

Dramaturg Eero Epner, lavastaja Lauri Lagle

Ekspeditsiooni "Leviaatan" Krulli masinatsehhis on oma lavaliselt mastaapsuselt samaväärne "Rahamaaga". Raske on üht teisele eelistada, sest mõlema puhul on tegemist aasta tugevamate ja õnnestunumate teatritöödega.

Eero Epneri ja Lauri Lagle suurvormi mõõtmeid võtlev lavastus köidab oma erakordsusega, sest loob kohavaliku ja lavakujundusega ainulaadse atmosfääri. Kunstilisi kujundeid serveeritakse suurte annustena, mis alles võõrutusnähtude ajal vallandavad hilisemad mõttemängud esialgu vaid fragmentidena tabatud klassika ülekandmisel tänase eksistentsi ilusse ja valusse.

"Leviaatan" mõjub oma teatraalsel ja vaimsel teekonnal kui labürint, mis esitab väljakutse kõigi lavastusse peidetud laegaste avastamiseks. "Leviaatanis" lavale astuvaid ja orienteerumise kaardi käsitlemist tippvormis valdavaid näitlejaid (Marika Vaarik, Eva Koldits, Jörgen Liik, Sander Roosimägi ja Simeoni Sundja) võib nimetada 2024. aasta võimsaima ansamblimängu sooritajateks. Erinevalt klassikalise "Kirsiaia" kangelastest ei jäta ega unusta nad üksteist, vaid tõestavad omavahelises tasakaalus ja koostoimes metsikut jõudu. Sellise harvaesineva koostoime tulemuseks on teatrisündmus ja -elamus.

Eesti Draamateatri ja Vaba Lava "Totalitaarne romaan" ja Vanemuise "Päevaraamat"

"Totalitaarse romaani autor on Marius Ivaškevičius ja lavastaja Hendrik Toompere jr, "Päevaraamatu" autor on Agota Kristof ja lavastaja Ringo Ramul

"Totalitaarne romaan" ja "Päevaraamat" viivad kriiside ning sõdadeaegsest toimetulemisest tõukunud inimeseks olemist defineerivate põhiväärtuste juurde. Mõlema lavastuse temaatikat võib käsitleda mõttelisena järjena 2023. aasta ühele parimale lavastusele "Meie klass" (Ugala).

Sõjast, sõjaga kaasnevast võimust ning selle laastavast mõjust ja tagajärgedest kunstnikule või vaeslapsesele ei saa tänastes oludes mööda vaadata ning Toompere juuniori ja Ramuli lavastused teenivad teatriväljal jätkuvalt olulist missiooni avardavamaks mina-põhise maailma mustrite äratundmise oskust.

Temaatiliselt kaasaega tabavate lavastuste eesmärk ei ole vere ega räiguse esitlemine, vaid vaimu ja headust hävitavate režiimide toimimispõhimõtete oskuslik tabamine ning psühholoogiliste toimetulekumehhanismide lahkamine. Kui "Totalitaarses romaanis" on rõhk tugeval ansamblimängul, siis "Päevaraamatus" eristuvad oma talendiga ülimat võimekust nõudva jutustajateksti sünkroonse esitamisega peategelastest kaksikvendade rollis Veiko Porkanen ja Ken Rüütel.

Kanuti Gildi Saal "Tädi Õie 65. sünnipäev"

Autor ja lavastaja Urmas Lüüs

Meeldejäävaima ruumilise ja eksistentsiaalseid teemasid lahkava kogemusena tõuseb 2024. aastast eredalt esile Urmas Lüüsi "Tädi Õie 65. sünnipäev". Urmas Lüüsi teekond kunstniku, sealhulgas etenduskunstnikuna kompab osavalt etenduskunsti valdkonna piire ning tegeleb vahetu kohalolu nõudega publiku kui lavastuse osalise teadvuse sügavamate kihtidega.

Kanuti Gildi Saal "Tädi Õie 65. sünnipäev" (lavastaja Urmas Lüüs) Autor/allikas: Kanuti Gildi Saal

Jaak Allik

Lõppeval aastal oli teatri aastaauhindade sõnalavastuste žürii "pädevuses" 124 uuslavastust, millest olen tänaseks näinud 95. Paraku on see viinud tähelepanu kõrvale muusikalavastustelt, kuid piletid "Hydrogen Jukeboxile", "Turandotile" ja "Kinky Bootisile" on uueks aastaks juba taskus, aga mõistagi ei saa ma neist täna rääkida. Nagu ka "Päevaraamatust", "Vaalast" ja "Veenusest karusnahas", mille kohta tean kolleegide kiidusõnu, aga nendega tutvumine seisab alles ees.

Aga oma silmaga nähtugi annab võimaluse kinnitada, et lõppev teatriaasta on olnud vägagi röömustav ja rikas ning vähemasti kolmandiku lavastuste puhul on

tekkinud soov lavastajat, kunstnikku ja näitlejaid tänada, esile tõsta, nomineerida.

Kunst pole sport ja siin on perversne paremusjärjestusi kujundada, aga ometi on mul sel aastal just kolme lavastuse puhul tunne, et need on nii-öelda hooajaülesed ja lähevad eesti teatrilukku.

Eesti Draamateater "Rahamaa" ja Von Krahli teater "Kindlates kätes. Missa Reformierakonnast"

"Rahamaa" autor on Mehis Pihla, lavastaja Hendrik Toompere jr; "Kindlates kätes. Missa Reformierakonnas" autor on Eero Epner, lavastaja Jaak Prints

Mõlemad suhestuvad julgelt, ausalt ja andekalt meie tänase sotsiaalpoliitilise tegelikkusega. Nende publikumenu näitab ühemõtteliselt, kuivõrd on sellist teatrit just täna vaja.

Eesti Draamateater "Üks helevalge tuvi"

Autorid-lavastajad Mari-Liis Lill ja Priit Põldma

Lõppeval aastal möödus 80 aastat suurest põgenemisest ning aus jutustus meie rahvaskaaslaste sugugi mitte kergest pagulaspõlvest läks sügavalt hinge.

Tahan rõhutada, et vaatamata keerukale kujundusele ja hiilgavale tehnilisele teostusele on kõik need lavastused eelkõige näitlejateater. Draamateatri mõlemad tööd on peategelase saatuselood, kus Tõnis Niinemets ja Teele Pärn mängivad suurepäraselt välja oma kangelaste aastakümnete pikkuse elukaare. "Kindlates kätes" tõuseb esile Juhan Ulfsaki kire ja mõttetäpsusega loodud tänane peaminister.

Ning sugugi pole juhuslik vaid ehk hoopiski määrav on seegi, et kõigi nende lavastuste tekstide loojad on kolm meie viimase aastakümne parimat ja mitmekülgsemat dramaturgi: Mehis Pihla, Eero Epner ning Priit Põldma.

Teatriaastast ei saa teha kokkuvõtet minnes mööda näitlejaist. 77 aastat ühtset pansolikku näitlejakoolitust ning enam kui sajand trupiteatri traditsiooni on tõstnud meie näitlejataseme muu maailmaga võrreldes vägagi kõrgele ning võime olla uhked, et meil on kümneid eri põlvkondadest nii psühholoogilist kui ka füüsilist teatrilaaži võrdselt valdavaid tippnäitlejaid. Kunagi kriitiku suust iroonilisena kõlanud hinnang, et näitleja X mängis oma tavalises headuses, tähendaks tänases eesti teatris enamikul juhtudel soovitus publikule pileteid ostma tormata.

Von Krahli teater "Kindlates kätes. Missa Reformierakonnast" (lavastaja Jaak Prints) Autor/allikas: Siim Vahur

Tahan teha kummarduse neile näitlejaile, kelle lavahetked mind sel aastal just oma ootamatuse ja teistsugususega üllatasid: Hele Kõrve (sõnatu roll lavastuses "Nagu teile meeldib"), Triinu Meriste (uhke eneseksjäämine lavastuses "Leping"), Jaane Kimmel (sentimentaalsuse võitmine lavastuses "Klaaslaps"), Liina Tennosaar ja Laura Võigemast (väga erinevad naisrollid "Rohelistes niitudes"), Tšulpan Hamatova (särav debüüt Eesti teatris lavastusega "Tervenemine), Kristo Viiding (ühe hingetõmbega loodud monolavastus "Hullumeelse päevik"), Meelis Rämmeld (inimliku kaastunde saavutamine Krogstadina "Nukumajas"), Rauno Kaibiainen (absoluutselt usutav kümneaastane Oscar lavastuses "Oscar ja Roosamamma"), Ken Rüütel (neli täiesti erinevat lavakuju "Antigones"), Märt Pius (totaalne ümberkehastumine lavastuses "Nachtland"), Jan Ehrenberg (inimlik soojus monolavastuses "Novecento"), Andres Raag (üksinduse tragism lavastuses "Annapurna"), Taavi Teplenkov (nõrga geeniusse tugevus lavastuses "Eisenstein"), Rait Õunapuu (näitlejalik eneseleidmine lavastuses "Süsteem"), Lauri Kink (kaks täiesti erinevat peaosa lavastustes "Ottabeth" ja "Oskar Luts. Laul igavesest õnnest"), Reimo Sagor (teekond jämekoomikast rahvusromantilisse patriotismi lavastuses "Stahli grammatika"), Mart Toome (Heldur Karmo inimliku suuruse ja elutraagika esiletoomine "Rohelistes niitudes").

Lisaksin sellesse röömsate ootamatuste ritta koori Priit Strandbergi lavastusest "Antigone", uskumatu kergusega kümneid rolle vahetanud daamide viisiku Liis Aedmaa lavastusest "Uhkus ja eelarvamus" ning üllatava kontseptsiooni ja selle vaimukalt ühtlase teostuse Ingomar Vihmari lavastuses "Tõde ja õigus V".

Ja *last but not least* – 2024. teatriaasta oli kindlasti Gert Raudsepa aasta. Seda nii Eesti teatripere teo- ja sõnajulge juhina kui ka rollidega lavastustes "Rahamaa", "Totalitaarne romaan" ja "Kindlates kätes".

Kärt Kelder

Baltoscandal "Burnt Toast"

Autor Susie Wang, lavastaja Trine Falch

2024. aasta tugevaim teatrielamus oma "mida kuradit?!" momentidega. Punasesse hotellifuajeesse pakitud verine American Dream, mis segunes võimsalt absurdsete dialoogide, naljade ja grotesksusega. Üllatuslik *well-made*, kus ükski traagelniit ei hargnenud.

Ekspeditsioon "Leviaatan"

Dramaturg Eero Epner, lavastaja Lauri Lagle

2024. aasta parim lavastus. Lummav lava- ja valguskujundus ning suurepärase näitlejatöö on vaid osa "Leviaatani" võlust. Lavastuses on osavalt seotud kirjandusklassika nüüdisajaga, millele lisavad ootamatuid pöördeid kohatine dramaatilisus, absurdimaiguline huumor (see seakutsumise võistlus!) ja sügavamõttelisus (kinnisidee viib hukatusse).

Elektron.art "Küsi minu kehalt"

Autorid Elle Viies, Igor Lider, Johhan Rosenberg, Karl Saks, Maryn-Liis Rüütelmaa, Ruslan Stepanov, Sigrid Savi, lavastaja Ruslan Stepanov

Elektron.art "Küsi minu kehalt" (lavastaja Ruslan Stepanov) Autor/allikas: Alissa Šnaider

2024. aasta tähelepanuväärseim kodumaine tantsulavastus, mis tõi kokku eri liikumiskeelega vanema ja uuema põlvkonna tantsijad. Väljakujunenud stiiliga etendajad esitamas ja lugemas teineteise kehakeelt – osati kui meelelahutuslik *dance battle*, teisalt potentsiaalseid koostöövõimalusi avav ja avardav etendus.

Greta Vösu

Ekspeditsioon "Leviaatan"

Dramaturg Eero Epner, lavastaja Lauri Lagle

Visuaalne, tekstiline, mänguline ja akrobaatiline rägastik, mida tahaks veel ja veel kogeda, sest see ei andnud mulle end tervikuna kohe kätte. Ilmselt saab seda pidada ka miinuseks, aga "Leviaatani" puhul on see nii võluv ja intrigeeriv, et see on kindlasti minu teatriaasta võimsaim elamus. Hullumeelselt hea trupp ka, muidugi.

Teater Ekspeditsioon "Leviaatan" (lavastaja Lauri Lagle) Autor/allikas: Herkko Labi

Von Krahl "Kindlates kätes"

Autor Eero Epner, lavastaja Jaak Prints

Kodanikele, kes on olnud poliitilise satiiri ikalduses näljased, oli see küll korralik kõhutäis.

Eesti Draamateater "Rahamaa"

Autor Mehis Pihla, lavastaja Hendrik Toompere jr

Tahaks seda filmina näha, à la von Trieri "Dogville". See kindlasti ei jäänud minuga sisuliselt nii nagu kaks eelnevat (sest raha on raha on raha) aga teadmine, et Eestis on nii täpse ajastuse ja karismaatilise kohaloluga näitleja nagu Tõnis Niinemets, sai teist suve järjest kinnitust.

teatriaasta

teatriaasta 2024